

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պուշկարիոյ համար	12 փր.
սարեկան վեցամսեայ	6
Արսասահմանի համար սարեկան	15
վեցամսեայ	8
Ամերիկայի համար սարեկան	3 ֆր.
վեցամսեայ	1.50

Իստանբուլի տղր սուս քիւն երեսին համար 40 ս. իսկ վերջին երեսին համար 20 սանթիւն է. երեսին աւելի անգամներու համար 20 0/0 զեղչ կրչայ:

Վառնայի համար ձեռք 10 սանթիւն

ՇԱՐԹՈՒՆ

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՐԻՆ. ԲԱՂԹԱՎԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԿՐ ԶՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻ ՉՈՐԵՎՇԱՐԹԻ ԵՒ ՇԱՐԹՈՒՆՈՐԸ

Նամակ կի դրամ որին խմբագրութեան հասցին

Редакция на вѣстникъ „Паржумъ“ Варна

Redaction du journal „Char.oum“ Yarna (Bulgarie)

Պուշկարիոյ համար ձեռք 15 ՍԱՆԹԻՄ

Արսասահմանի համար ձեռք 20 ՍԱՆԹԻՄ

Գրութիւնք և չեն տրուիր

ՎՃԱՐՏՈՒՄ Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԳՐՈՒՈՂԸ ԲԱԺՆԵՐԻՆԸ ՊԵՏԻ ԵՎ ԱՆՆԻԿ ՎՃԱՐԷ

ՀԱՅՎԱԿԱՆ ԲԱՐՔԵՐԻՑ

Ոչ մի ցեղի մէջ չիտակութիւնը, անկախ բնաստութիւնը, մարտը անհատականութիւնը այնքան հալածված չէ, որչափ հայերիս մէջ, չը նայած որ հայերը, չը գիտեմ ինչ թիւրիմացութեամբ, անհատապէս զօրեղ և անիշխանական տէմպերամէնտով մարդիկ են համարվում:

Անձնական պաշտօնութիւնների մասին լսելու անընդունակ, միշտ շոյվելու, փայտափայտ տրամադիր, թէկուզ այդ լինի կեղծարար, հայի բնածին յատկանշերից մին է դարձել:

Փորձիր հայի, մանաւանդ եթէ նրա փորումը այրի կտոր կայ, և բախտի կամ իր շարժիական ճարպիկութեան շնորհիւ հասարակական սեւ է գիրք է ստեղծել, պակասութիւնը նկատել, կամ թէ նրա երեւութական խաբուսիկ աւաւելութիւնները չը նկատել, չը գնահատել ինչպէս ինքն է ցանկանում, ահա նա իսկոյն քեզ թշնամի կը գառնայ, նախապէս զազանի, երբ իրեն գեւ շատ թոյլ է զգում, յայտնի թշնամի լինելու համար, մինչև որ ժամանակ ունենայ իրեն պէս հարածված դժգոհներ գտնել, գաւեր լարել մի գեղեցիկ օր, երբ իր կարծիքով ինքն զօրեղ է ըզրում, յայտնի հակառակորդի վերարկուն հագած երեւան գայ, մոռանալով այն ճշմարտութիւնը թէ գիրուն միշտ զերօ է, թէկուզ նա միլիօն անգամ բազմապատկի:

Հայը մեծ մասամբ իր այս անհատական հոգեբանական աղտոտ գծերով զեկավարվում է ոչ միայն իր անհատական խնդիրներում ու զօրծերում այլև հանրային գաղափարական և ստեղծում է ահապին վիշապներ, հանրային սկատաստորօններ:

Մեր անցեալ պատմութիւնը, մեր յեղափոխութեան ներկայ պատմութիւնը լիքն է հանրութեան համար ձախորդ և վիշապ:

կար գործերի օրինակներով որոնց շարժառիթը, սկզբնապատճառը եղած է հայ նկարագրի մեր մատնանշած թերութիւնը:

Արդեօք յուսա՞լ որ ժամանակը, նոր կեանքը հայի այս բարոյական ախտը պէտք է բուժէ:

Այո, կարելի է յուսալ, եթէ միայն այդ թերութիւնը խստօրէն ձաղկվի, այդ թերութեան մէջ գտնվողները ոչ միայն չը քաշալերվեն, այլ հալածվեն ամենայն խստութեամբ, ոչ միայն հանրային գործունէութեան ապարէզից, այլև գաղափարական կոշտ մարդկանց շրջանից:

Ի այն ունիւնք մենք այդ բերեղացած գաղափարական շրջանակը: Ահա մի խոշոր հարցական, որը թերեւս շատ յանդուգն երեւի մեր գաղափարական տրտոս կրող շրջանակների մէջ, որոնք մեզ կասեն հապա այդ շրջանակներից չե՞ն մէջտեղ եկել իտպէսները: Պետք է որ, Արտաշէսները, Մուրատները, Զաքարեանները եւ այլք:

Մենք այդ հարցին վարանում ենք անպայման գրական պատասխան տալ, որովհետեւ 15 տարվան գաղափարական կեանքի այդ ելակի գիտակից տիպերը հէնց ապացոյց են որ հայ ցեղի մէջ գեւ չէ ստեղծվել բերեղացած գաղափարականների լայն շրջանակ, որը միայն կարող է հայ բրիտանորդութիւնը իրապէս բիրեղացնել հայկական տունն լի ապազան ստեղծելու համար:

ՎԱՐԴՈ

ՄԻ ԲԱՂԹԱՎԱՆ ԵՒՍ

Յրանսայի պատերազմական նախարար Անտրէի լրբարար ապտակվելուց յետոյ, երեսփոխանական ժողովում, վերջինս ինչպէս անցեալ օր հազորդեցինք հրաժարվել է իր պաշտօնից, իր հրաժարականը պատճառաբանելով որ ինքը չէ ուզում հանրապետական մեծամասնութեան մէջ պա-

սակտու՞մ ձգել և այդպիսով անուղղակի կերպով թուլացնել հակահանրապետականների դէմ մղած վճռողական պայքարը:

Հրաժարված նախարարի տեղը անցաւ արմատական սօցիալիստ Բորա. ուրեմն այսօր զինւորականների գլխաւոր և անմիջական վարիչը հանդիսանում է միլիտերի հանրապետական մարզ, քան զինւորական և ծեր Անտրէն կարող էր լինել:

Այդ նշանակումը աւելի զօրեղ ապակ է արքայականների և կղերականների համար, քան թէ Անտրէի ստացած ֆիզիքական ապակը և ապացուցանում է թէ՛ կոմքեր որոշած է աւելի եռանդուն կերպով մտքերը զինւորականութիւնը այն տարրերից, որոնք մէշտ կարող են գործիք գառնալ Յրպնայի ներկայ ուժի մի թշնամիների ձեռքում:

Իս նշանակում է հասարակապետութեան հակառակորդներին յանդուգն կերպով յայտարարելու, ձեզ հաճելի չէր ծեր զինւորական Անտրէն, մենք նրա տեղ կը գնենք մի եռանդուն և խիզախ արմատական սօցիալիստ որը թերեւս Պէլտաճի խանդով ու արագութեամբ մաքրէ զինւորականութիւնը—ինչպէս նա մաքրեց ու շարունակում է մաքրել ծովային վարչութիւնը ու նաւատորմիչը որը արքայականների և կղերականների մի կատարեալ որջ էր ներկայանում:

Այսօր Յրանսայի ամբողջ ուղմական ուժը, որի շնորհիւ միայն կարողանում էին արքայականները և կղերականները եղերական և յանկարծակի գաւեր սարքել հասարակապետութեան դէմ՝ գտնվում է այդ տարրերի անխրնայ հակառակորդների ձեռքում:

Իրա հետ զուգնթացաբար խվեցին և կրթական իրաւունքները հասարակապետութեան թշնամիների ձեռքից. ուրեմն վաղվան ֆրանսացի սերունդն այլևս զերծ պէտք է լինի կղերական կոշտաբաններից, եւ այս բոլոր տեղի է ունենում շը-

նորհիւ երիտասարդական եռանդով և երկաթէ կամքով ծերուկ կոմքի. որը իրեն աշակից ունի ժօրէսի նման մի հանրային խելացի և ուժեղ մարդ, Լուպէի նման մի հանրապետական նախագահ:

Այսօր իրողութիւն է որ ֆրանսական կառավարութեան մէջ ստիճանաբար փոփոխութիւն է տեղի ունենում, հետզհետէ կառավարութեան զուլս են անցնում ծայրագոյն յառաջադիմականներ, ու ինչպէս երեւում է հետու չէ այն օրը, երբ ֆրանսական բարձրագոյն ամբողջ վարչութիւնը կազմված պէտք է լինի միմիայն ժամանակի ամենալայն պահանջներին եթէ ոչ ամբողջովին գոնէ խոշոր շափով գահացում տուող մարդկանցից:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԲԱՐԻՉԷՆ

—)o(—

Որոշե՛լ... Որոշե՛ցի՛ք... Որոշե՛՛նք...

ԵՍտժուժոյ խմբագիրը պ. Վարդօ, հաճած էր խմբագրի եւ հրատարակաղբի իրաւունքն եւ պարտականութիւնը ազատօրէն եւ մարդկօրէն միաննամայն գործադրելով, հայ որբերը շահազորող էզնականի մասին գրած յօդուածիս հրատարակած օրն իսկ, խնդրոյն կարեւորութիւնը երեւան հանելու համար, իր կողմէ խմբագրական տեսութիւն մը ընել, Յարգոյ խմբագրին յօդուածը կը պարունակէր այս նախադասութիւնը, զոր հարկ կը համարիմ կրկնել հոս. —

«... Մեր թղթակցի գրածները եթէ ամենաչնչին մասն իսկ ճիշտ ընդունենք, էզնականը ներկայանում է միշտ լատասն, որի նման միայն հարէմք եւ Պարիզի կոկոտները շրջանը կարող է ստեղծել»:

Եւ իր տեսութիւնը կը վերջացնէր այս նախադասութեամբ —

«Վերջապէս, լաւ է ուշ, քան երբէք, Գոնէ հիմա Պարիզում ապրող հայ երիտասարդութեան վրայ պարտականութիւն է ընկնում վերջապէս որոշելու էզնականի տեղը»:

Պ. Վարդօի արդարացի դիտողութենէն յիշեցի առաջի նախադասու-

Թիւնը, այն միայն պատճառով, որ, մի անգամ եւս, ներկայ յօդուածով, ապահովեմ յարգելի խմբագիրը, Վարժապետի յարգելի ընթերցողները եւ բովանդակ հայ ժողովուրդը. թէ իմ Վարժապետի մէջ գրած եւ գրելիք յօդուածներուն մէջէն ո՛չ թէ մաս մը, նախադասութիւն մը, այլ բառ մը անգամ անձնիշտ չպիտի կրնայ գտնուիլ եւ մէկը, որ նոյն իսկ փորձէ Միւնիտի վաշաշի վանկարիկ եւ չորսիշի էգնական ըսուած հատուկ պատշաճութիւնը:

Արեւմտեան արդիւնք պ. էգնականի տեղը. Կանխակալ նախապաշարուած մը չընտելու համար, պէտք չէ այժմէն ըսել, թէ բարեգեան հայ երիտասարդութիւնը որքան տրամադիր է իր պարտականութիւնները կատարելու եւ որքան կարող... բայց պէտք է ըսել որ էգնականի եւ իր նմաններու անդր որոշելու համար լաւագոյնն էր այդ պարտները մերկացնել, իրենց հոգեւոր պղծութեամբ, հանրութեան առաջ, լսել ժողովրդի կարծիքը, ժողովրդի արամադրութիւնները եւ անոր վրայ ալ վճիռը ու գործարկել պայտիւնը որոշել էգնականներու տեղերը... Մեծ յոյս ունիմ որ Վարժապետը պիտի ընդունի այս առաջարկս եւ պիտի դառնայ միեւնոյն ժամանակ ժողովրդական դատախազն ու ժողովրդական ատենակ: Իրաւ է թէ, ժողովրդի՛ն ընտրուած մասն էնոր կուտայ մամուլ պաշտօնեաները, բայց էգնականներ եւ Թումանեաններ սակեղծ ժողովուրդները կրնան տրուած ըլլալ էգնականին եւ Թումանեանին արժանի մամուլի ներկայացուցիչներ, ինչպէս կը լայն աճէն ազգերու մէջ. սակայն ժողովրդական ատենակ մը առջեւ այդպիսի պարտներու գոյնն ալ դուրս կուգայ (ինչպէս կը զօնէ էլ մասեանները որու անպատիւ մէկ ըլլալը ոչ ոք պիտի կրնայ վիճել

ասկէ յետոյ) եւ վճար որոշուած յետոյ պղտոր ջուրերը խառնողները իրենց ցեղակից տղուկներուն պիտի հանդիպին միայն:

Որոշե՛նք էգնականի տեղը, շարունակե՛նք ուրեմն մեր տեղեկութիւնները մանրամասնաբար ալ Վարժապետին եւ ընթերցողներուն, որպէսզի որոշուած տալէ առաջ խնդրոյն ամբողջութեանը վերահասու ըլլան:

Ըսած ենք արդէն (տես Վարժապետի թիւ 83 եւ 864) թէ պ. էգնական չուզեց իր խոստումները անձամբ յայտնել իրեն ներկայացողներուն եւ խոյս տուաւ, բայց ըսինք թէ ի՛նչ շիրք միջոցի դիմեց անկէ յետոյ պ. էգնական, հուանորէն իր մանկ լաւիկ էլ մտածան-Մանուկ-Մոզեան դիւային տիպարներու խորհրդով, էգնական խնդրելու համար տղոց ընդհանուր դատախազին տուած բողոքը, խեղդելու համար Բարիզի հայ գաղութի Բարիզ ընդդիմադրութիւնը, իր 60000 ֆրանք արտոյթ օթովալիլը նստելով, Միւնիտի փաշայի տունը կը դիմէ եւ կը հաղորդէ Միւնիտի փաշային թէ—«Նշանաւոր հայ յեղափոխական մը, որ Մարզուանի մէջ կարագանի դատապարտուած էր եւ Անգլիոյ կառավարութեան միջոցով ազատած, երկու տարի առաջ հայ որբեր հաւաքելով Կոնստնուպոլիսէն, զանոնք թունդ յեղափոխականներ պատրաստելու համար, ինքը կը յաջողի Բարիզ վար գնել՝ օսմ երկրին վասակար յեղափոխականի ձեռքէն այդ տղայք խելով եւ կաւելցնել թէ Բարիզի մէջ ալ այդ տղայքը յեղափոխական միջոցառումներ կրնան վարակուիլ եւ անոնց անմիջապէս Տաճկաստան փոխադրուել լաւագոյն միջոցն է...» Միւնիտի փաշան կը գովէ էգնականի «նպատակը» ջանքերը: Տղոց կը ներկայացնեն Միւնիտիին, էգնականը Միւնիտի սե-

ղանին կը հրաւիրուի ճաշի (անշուշտ այդ երկու շունները ճաշի ատեն պորտո գինիի շիշերու քով դրած են մէկ մէկ շիշ հայու արիւն...): Միւնիտի կը պատուիրէ տղայքը երկրորդ կիստով ճամբայ հանել որ դրսի ո եւ է յարաբերութենէ զերծ մնան, ու իրիկուս մը, որբերէն վեցը, աւելի շափահասները, օթովալիլի մէջ դրած, երկաթուղին կը տանին Պոլիս կառավարչոյն՝ ինչպէս անմեղ գտնուող զղջակիցի համար կառավարչոյն իրենց խոշորոյններէն:

Որոշե՛լ էգնականի տեղը, որոշեցէ՛ք, որոշե՛նք էգնականներու տեղը: Այս անցքը պատճած են որբերը մէկ քանիներու ներկայութեան եւ որբերը լսած են շատ ստոյգ աղբիւններէ, մատուցի՛նք ըսինք էգնականին այս արարքին բայց այս պարագան կը կարծեմ՝ աւելի քան մատուցի՛նք է, եւ եթէ կայ պարագայ մը որ նկատուի աւելի քան մատուցի՛նք ասկէ աւելի գերազանց չը կրնար ըլլալ: էգնական պաշտպանողները թերեւս ուրիշ ձեւով քաջատրեն, ըսեն թէ էգնական այդ միջոցը գործածած է որբերը ապահովելու համար, բայց այդ փաստ մը չէ՝ էգնական, որբերը ապահովելու համար կրնար եւ իրաւունք ունէր նոյն իսկ թուրքաւար, բայց իրաւունք չունէր ուրիշին մատուցել: Մատուցողն է հոս հայ անուրը, հայ պատիւ, էգնական Միւնիտիին հաճելի ըլլալու եւ իր Պոլսոյ գործերը չտկելու համար իր արարքով ստորագրուած եւ անպատուած է հայ ազգը, մատուցողն է Մարզուանի նախկին հնչակեան գործիչ Թումանեանը եւ ո՛չ թէ այսօրեան խաչագող Թումանեանը: (Ձեմ գիտեր թէ հնչակեան կուսակցութիւնները ի՞նչ օրի մէջ են եւ ինչպէ՞ս պիտի վերաբերուին իրենց մէկ հին գործիչ, հին եւ դեռ չապականած օրբերու գործունէութեան դէմ

եղած մատուցի՛նք եւ չեմ գիտեր թէ ինչպէ՞ս պիտի վերաբերուին հայ յեղափոխականները ընդհանրապէս, բայց միշտ այն համոզումն ունիմ թէ էգնականի այս արարքը շատ աւելի ծանր է քան ժամաբեաններու եւ կարագէօգեաններու արարքը, որոնք տուժեցին իրենց վատ արարքը ուրիշներէ չը քաջալերուելու համար): Աւ պէտք է որ հայ յեղափոխականները քննեն էգնականի ընթացքը այս պարագային մէջ եւ էգնականի տեղը որոշեն:

Իսկ մենք պէտք է որոշենք էգնականի տեղը ուրիշ պարագաներու մէջ որպէսզի ալ էգնականներու տեղերն ալ որոշել կարենանք:

Բարիզ (Շարունակելի)

ՄԻ

Մի՛ յանձնէք մեր ապագայի սերունդը պատահողին, մի՛ տաք մեր որբերը պատահական պատուելիներու, սէլտէրներու, իշխանուհիներու, կոմսուհիներու, մեծատուններու փայտուն և խոստմնալից ապագայի մը յոյսով, նոյնիսկ, եթէ ատոնք ներկայանան ձեզ վկայագրերով, կոնդակներով կամ հրովալիլներով:

Ձեր այդ պատիկներու հոգին փրկելու կամ ապագան ապահովելու պատուակին ստի, գործի մարդիկ իրենց քուսկը կը պարտին և յայ մարդկութեան բարի գործի համար շինելու կը նկատին:

«Երազմանեան երկիրներու որբանոցներուն (Քոլոնիայի, Թումանեանի էգնականի ականջները խօսին) վրատուած որբերու բարոյականը, ստղծութիւնը և նոյնիսկ կենդանի ման մի վայրկեան վստահի լեզու է: Մեր պապերուն անձանցով առեւտուած մամը 5-ին, դեռ մութ էր. արեւը ծագում է ժամը 8-ին: Մենք ամեն օրուայ պէս աւագով և ջրով մաքրեցինք ընդարձակ զօրանոցի տախտակամածը, մաքրեցինք նաև մեր շորերը, կօշիկները, փայլեցրինք մեր հաստ կաշէ գօտին, և աղօթելուց վերջ շարքով գնացինք գուրմ մարմամբարձութեան, Արշալոյսը նոր էր սկսել, ձմեռը դեռ թագաւորում էր խիստ կերպով. փետրվարի ստանամանիքը բարձրացել էլ 25 0/0: Այդ փետրվարից ցարտի մէջ մօտ մի ժամ մարմնամաքութիւն անելուց յետոյ մենք ներս գնացինք 10 րոպէի հանգիստ ատնելու և ապա հրացանով զինուորական վարժութիւն վերսկսելու:

Ինձ մտնում է ընկերս, հայ գիւղացի տղան: — ... ջանս թէ Ատոռածը կը սիրես մեմ այն շունը մեղքեցրինք զուխօսք հասկցու, բարբի ձեզ լսէ: Աս ի՞նչ է հայր, շան օր կը քաշեմ, փորըս շատ գէշ կը ցուի, ներսքիս ալ տեսակով կըլի: Երեք օր առաջ ատ շանը ըսի թէ հիւանդ եմ՝ փորս կը ցուի. մեմ տեսնեմ ոտքերը դուսնէ գետին զարնելով սկսեց ջրբել: Ինձի կրտսէն, «Ի՞նչ, չե՞ս ուզէ զուլուղ, (ծառայութիւն) սուտ հիւանդ կըլիս: Գետին շան պէս շարքել կուտամ»: Անասու աններ, մեղքեցրինք իրերը, ի՞նչ է. թող շանս սաղ ըլլի, գոթիս ալ զրկեք պէտքս չէ, զուլուղ չուզէ՛ յի՛ ալ ինչի կուգայի քստեղ: Օրօքս

ՋԻՆՈՐԻ ՅԵՆԱՏԱՎԱՐՆԵՑ

3

(Նեւր Կովկասեան նորակոյններին)

Անցաւ մի երկու շաբաթ, Մի օր մեր զօրանոցի բակը լցվեց ռուս նորակոյնների բազմութիւնով: Գնդի հրամանատարը եկաւ և նրանց բաժանեց զօրախմբերի վերայ: Մեր գնդի առաջի 3 զօրախմբերը, որ կազմում են մի բաժանիք, գտան. առաջին մի մեծ վիթխարի զօրանոցի մէջ, բաղկացած 4 առանձին-առանձին ընդարձակ սենեակներից, ամենը իրենց գաւթիներով, իրենց պարագաներով: Իսկ մնացած 12 զօրախմբերը բնակավայրը մաս-մաս գըտանուում են քաղաքի զանազան կողմերում: Նոյն զօրախմբերի հրամանատարները, որոնց ամեն միին բաժին ընկաւ մօտաւորապէս 40 տղայ, առաջնորդեցին նորակոյններին և տարին իրենց բնակատեղին: Բաժանվեցին նաեւ մենք, հայ նորակոյններս: Այս բոլոր գործողութիւնը տեղի ունեցաւ հրդ զօրախմբի սենեակում, որին արդէն ես բաժին էի ընկած. հետեւապէս հայ տղաները, «մնաս բարեաւ» ասելով ինձ և գիւղացի ընկերոջս՝ հեռացան:

Երեկոյան ժամը 8-ին յանկարծ լսվեց թմրկահարութիւն, զրուում գտնուողները շտապ-շտապ ներս վազեցին: Հին զինուորները և մենք նո-

րակոյններս կանգնեցինք երկու շաբաթ, ենթասպաններից մինը սկսեց մեզ սովորեցնել այս ու այն կողմ դառնալու ձեւակերպութիւնները:

— Մի՛րնա, յանկարծ բղաւեց ենթասպան և «պատիւն կանգնեց»:

Ներս մտաւ 50 տարեկան կարճահասակ մի մարդ. սա «ճեղքեցրինք» է, նա սկսեց կայդուլ մեր անունները, իսկ մենք պատասխանում էինք՝ ես: Մեզ ստուգելուց յետոյ մեղքեցրել կանգնեց մէջտեղ և սկսեց իր ճառը: Երկար ու բարակ գոնիկ ուճով խօսելուց վերջ՝ շեշտեց հետեւեալը.

«Դուք այսուհետեւ պէտք է մտանաք ձեր հայրը, մայրը, ով կին ունի՛ կինը՝ և պէտք է ծառայեք ծարին, նրա ժառանգին: Մի՛նչեւ անգամ, երբ հարկ լինի, չ'պէտք է խնայեք ձեր կեանքը. գոթե հիմա զինուորներ էք, իսկ զինուոր թագաւորի և նրա ժառանգի հաւատարիմ ծառան է համարում և նոցա պաշտպանը արտաքին և ներքին թշնամիների դէմ: Մեր արտաքին թշնամիները այն օտար պետութիւններն են, որոնց հետ մենք կռուի ենք մղում: Ներկայումս մենք չունինք արտաքին թշնամի, որովհետեւ ո՛չ ոքի հետ կռուի չենք մղում, ամենի հետ հաշտ ենք: Իսկ ծարի ներքին թշնամիներն են մեր երկրի մէջ գըտնուող այն անձնաւորութիւնները, որոնք չեն հպատակում մեր ծարի դրած օրէնքներին, այն է՝ գողերը,

մարդասպանները, խռովարարները և սղուտենդները, ուսանողները...: Երբ փողոցով անցնելիս ձեզ կտան փոքրիկ գրքեր, կամ ապած թղթեր, դուք չ'պէտք է անէք: Ձեզանից ով ի՛նչ գիրք որ ունի նա պէտք է տայ իր զեւազկային, զեւազկան ենթասպային: Ենթասպան ինձ, իսկ ես էլ կը ներկայացնեմ կապիտանին. կապիտանը կը նայէ, կը ստորագրէ և կը վերադարձնէ ձեզ: Սրանից մի քանի օր յետոյ պէտք է խուզարկեն ձեր արկիները զգեստները, և եթէ ձեզանից մէկի մօտ կը գտնուի մի որ եւ է գիրք թէ կուղ լինի աւետարան, առանց կապիտանի ստորագրութեան, նրան կը յանձնեն զինուորական դատի և խտուի կը պատժեն: Այս բոլոր ստաններս լաւ միտ առէք և զգոյշ եղէք, թէ ո՛չ՝ ձեր անզգուշութիւնից կը կորչէք ինչպէս ճանճեր... ձախ կ'ո՛ղ՛, քա՛ղ ե՛լ:

Մենք բոլորս միանալով դարձանք զէպ ձախ և զիմեցինք պատկերի առջեւ աղօթելու: Մի մտի խաւար լուսաւորութեան մէջ հարիւրի չափ զինուորներ սկսեցին «Հայր մեր» մի այնպիսի խորին ձայնով, որի արձագանքը տարածվեց ընդարձակ խաւար զօրանոցում և կարծես թնդացնում էր նրա հաստ պատերը. աղօթքից յետոյ մեզանից իւրաքանչիւրը գնաց իւր տեղը դնելու:

Անցել էր մի քանի ամիս, երբ մի օր սովորական նման օրապահ զինուորի հաստ կաշէ գօտիի հարւածնե-

առերը, այսօր դարձան անհայտ... Վերջինս Մեր Որոշումը...

Գործակալները անհայտ... Վերջինս Մեր Որոշումը...

ՃԵՄՍ ՊՐԱՍՏ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Երեկ իրիկուն, նոյն 2ին, «Հայաստանի բարեկամներ»...

Երեկոյան սկսեալ ժամը 9ին, որուն կը նախագահէր Տիգրան Ուստունյան...

Տիգրան Ուստունյան զեզոյցի մէջ ուղերձն յետոյ՝ օրուան մեծ հիւրին...

Թիֆանք (հրացան) տեսած չկայի հըմը հիմի թիֆանք ալ կայ...

Փորձիք ցաւը սաստիկ է, հարցրեցի ես...

Նշում, շիտակը ըսէ ինձի չե՞ս ճանաչու. թեթեւ ցաւ ըլլիր հեշ բանի տեղ կը սպգէի...

Իրեզացի ընկերոջն խնդիրքը յայտնեցի մեղքեքերին...

Երեկոյ է. հրաշագործ իկոնի առաջ հարկէ ինք վերջացրել մեր սովորական «Հայր մեր»...

Նորակոնները հաւաքվին, բարձր ձայնով բղաւեց մեղքեքերը...

Մենք ճորձը շարք կանգնեցինք. նստեցինք սկսեց նա՛ր բերանից գործ տալով օդի գործը...

Վերջինս անգամ եմ տեսի եթէ ձեռքնից մէկի գլուխը կը դուրս գործը կը ցաւի...

որ ըսաւ թէ բողոքաւոր ենք ձէյնս Պրայսի պէս անձնաւորութիւններու բարոյական աջակցութիւնը...

Պ. ձէյնս Պրայս ջերմ ծափահարութիւններու մէջ ելաւ պատասխանելու...

Արեւելքի քրիստոնեաներուն վիճակը երկար ատենէ ի վեր անարգանք մը եւ նախատինք մը եղած է...

«Հայերը ժողովուրդ մըն են բնական մեծ օժտումներով եւ ընդունակութիւններով...»

«Անոնք հարստահարուած են գարշելիքով եւ կը հարստահարուին զեռութեամբ...»

Երեկոյն կայիտանն էլ ինձ է նկատողութիւն տեսնու. է՛հ, ես ի՞նչ յանցանք ունիմ...

Հազիւ էր անցել 4 օր երբ լսեցինք թշուառ Զաւակեցու մահուան բոթը...

Մահուան երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Օգտուելով առիթից, ես գնացի հիւանդ հայ նորակոնների տաղաւարը...

Մահուան երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Մահուան երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Մահուան երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Մահուան երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

կիրպուած անուշիկ եւ անպատուակելի կոտորածներու ժամանակ հարիւր հազարի շափ հայ քրիստոնեաներ կորսուեցան...

«Անգլիոյ, Ֆրանսոյի եւ Իտալիոյ մէջ ճիգերը վերականգնելու վերջինս, մղելու այս երկիրներու կառավարութիւնները...»

«Ես փախաւքի է որ Ամերիկայի ազգայնութիւնն ալ ի գործ դրուի ի նպաստ այս դժբախտ ժողովուրդներուն...»

«Եթէ Ամերիկայի ժողովուրդին համակրութիւնը հաստատուէր, ջերմօրէն եւ պայծառօրէն յայտնուէր արգարութեան եւ մարդասիրութեան կողմը...»

«Ես ի՞նչ օրի ընկանք, ի սէր Աստուծոյ պարտէլ չ'ըլլաք. տղոցը անկէն ալ ըսէ, սաստիկ աղջիկները բոլորն ալ վարակուած են...»

Մահուան երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Մահուան երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Մահուան երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Մահուան երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Մահուան երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Մահուան երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Մահուան երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

«Բրիտանական ֆրանսական կառավարութիւնները գիտեն թէ ինչ պէտք է ընել, եւ անտարբեր չեն գործի դիմելու...»

«Ամէն մարդ պիտէ թէ Միացեալ Նահանգներն ինչ որ ալ ընէ, անշահանքի չ'ըլլու անհասկանալի ոգով մը պիտի ընէ...»

Մեծանուն հայաստեան այս սրտազնոր պատասխանն յետոյ ընդունելու ինչեւէ ձեւակերպութիւնները տեղի ունեցան որոշ միջոցներ թեթեւ ընթացք մը մատուցուեցաւ ներկայներուն...

Պատու, 3 նոյն (Ամերիկա)

ՀՍԿԱՆԵՐՈՒ ՄԱՐՏՆԶՈՒՄԸ

Սարսուռի ժարտը որ տասօր է ի վեր կը մղուի Լիւսոսանկի և Մուկաէնի միջեւ քաղաքակրթութեամբ աշխարհին հանդիսատես կընէ տեսարաններէն ամենամեծին զոր կրնար ցուցադրել պատեարարը...»

Երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

Երեւոյթներս. իմ անթեւ բացուում է բաւական մեծ մի սենեակ...

ծնուած էին հրազեններու արագ կատարելագործումէն։ Առհասարակ, այդ գաղափարներու համաձայն, ամէնքն ու կենթագրէին թէ շնորհիւ զէնքերու ներկայ կատարելագործման—նոր հըրացաններու և արագաձիգ թընդանթներու, պատերազմական գործողութիւններ արագ, գրեթէ կայծակի արագութեամբ պէտք է կատարուէին։ Կը կարծուէր թէ, իբր բնական հետեւանք ներկայի կատարելագործուած զէնքի մեծ կործանիչ յատկութեան այն զօրքերը, որոնք պիտի ենթակայ ըլլային անոր սպանիչ գործողութեան չը պիտի կարենային երկար դիմանալ։ Կենթագրուէր որ կռիւին ամենաազնաւոր տարրը, մարդը որ չի կատարելագործուիր, չի պիտի կարենայ տալ աւելին ինչ որ կուտար անցեալ ժամանակներու մէջ։

Ի հարկէ իմ խօսքս դաշտային գործողութիւններու մասին է, ուր մէկ կողմէն եթէ շատ կը զարգանայ զէնքի կործանիչութիւնը, միւս կողմէն ալ այդ կործանիչութեան աւելի ենթակայ են զօրքերը, ուր ունին շատ քիչ արամագրելի թագստի միջոցներ։

Լեւոնանկի և Շախէի քովերը ռուս և ճարտական զօրքերու միջև տեղի ունեցած ճակատամարտերը ցոյց տուին թէ մարդկանց գիմագրութիւնը սպասուածները գերազանցեցին։

Այդ փաստը ինչու արգիւնք է։ Արդեօք անհատական և զանգուածային գիմագրական ուժի վրայ եղած սխալ հաշիւներու, թէ՛ զինուորի անհատական գիմագրական ուժի, իբր հետեւանք լաւ պատրաստուելուն և զէնք կործանելուն ու պատերազմի ընթացքի տանջանքներուն լաւ գիմանալու վարժութեան։

Ոչ, կենթագրեմ որ մեզ ցուցագրուած երեւոյթին իրական պատճառը ատուցմէ և ոչ մին է, այսինքն այն երեւոյթը որ 11 օր շարունակ կրակի և երկաթի տարափին տակ, երկու մարդկային զանգուածներ չեն ուզեր մէկ մէկու մատաչափ հող զիջանիլ։

Մենք տեսանք որ առաջ ռուսները յարձակում գործեցին խորտակելով ճարտական քանի մը յառաջապահներու մարտեր։ Ետոյ ճարտանցիները կատարողէն յարձակեցան և ռուսները ստանահանջել ստիպեցին։ Եւ այն միջոցին երբ Միկատօի փողերը յաղթական առաջին նշանները կը հնչէին և դեղին զանգուածները հանգրտով դրանդայ՝ կարտասանէին, կը տեսնանք որ ռուսները կը նահանջեն մասնաւոր փաստեր կրելով անգամ, որպէս զի միանգամ ընդ միշտ կանգնին, կրկին

մարտական շարքերու վերածելին և պատի մը նման կրկին յարձակին թշնամու վրայ մասնաւոր յարձակումներով, իրենց կորուցած աւելի կարեւոր դիրքերը ետ խլեն։

Ու առ կը պատահի ան առանձինք մարտի դաշտի վրայ երկու կողմէն ալ տասնեակ հազարներով զոհեր պարկած են, երբ թնդանթային սարսափելի կրակը մարդիկ կը բարձրացնէ միմուրտին մէջ և երբ յոգնածութիւնը, քաղցը, վերքերը և բոլոր զըրկանքները մնացած փոքրաթի հերոսները սոսկալի հիւժման հասուցած են։ Այդ ամենու հետ միասին ռմբակոծումը չի դադարիր, գեռ մարդիկ մարդոցմէ ասպարէզ կուգեն խլել, քաղութիւն քաղութեան գէմ կիլլայ զիրար ջնջելով։

(Շարունակելի)

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

Նոյեմբեր 7ին կը հեռագրեն որ Բ. Դուռը որոշած է երբէք թոյլ չտալ որ Պուլկարիա գանձուած Լուրերէի նահանգին գաղթականները իրենց տեղերը վերադառնան։

Այդ պատճառով կը կարծուի թէ պուլկար և թուրք կառավարութեան յարաբերութիւնները պիտի լարուին։

— Պոլսէն կը հեռագրեն որ Պուլկար նախարարացեալին երեսփոխանական ժողովին մէջ արտասանած ճառին թուրքիոյ վերաբերեալ մասը Պոլսոյ բարձր շրջանակներու մէջ զօրեղ տպաւորութիւն գործած է։

— Բ. Դուռը լուրջած է յոյն կառավարութեան յունական հըրոստիմբեր Մակեդոնիա խուժելուն համար, որոնք կը կուրին պուլկար հրոստիմբերու հետ։ Թուրքերը կը յայտարարեն որ Իրթոլիոյ յոյն հիւպատոսը և եպիսկոպոսը յոյն հրոսակներուն կողմէն Պուլկարներու հետ կը ռուսելու համար, ժամտարմաներու սպայ մը տեղեկագրած է որ իր հարցաքննած երեք յոյն հրոսակները յայտարարած են որ Իրթոլիոյ մետրոպոլիտ Յովակիմը Եթէնքի կոմիտէին գործակատարն է։

— Բիթոլիոյ պուլկար ժիմնաւորին տեսուչը Բավէլ Բովաչով, որ քանի մը օր առաջ իր պաշտօնատեղին գացած էր, ձերբակալուած և բանտը նստուած է։

— Մակեդոնիոյ զանազան կողմերը թուրք կառավարութիւնը կրկին սկսած է ուսուցիչներ և աղքեցիկ պուլկարներ ձերբակալել։

Շատերը այդ մտազայ ապրու-

տամբութեան նշաններ կը համարին։

— Աւստրիական երեք սպաներ արգէն Իսկիրա հասած են, մտտորբերու ուրիշ երեքն ալ պիտի հասնին։ Շուտով Ռուսական վեց սպաներ ալ Սեւանիք պիտի հասնին։

— Հեռագիր մը կիմացնէ Հալէպի կաթոլիկ եպիսկոպոսին և անոր քարտուղարի սպանուելը։ Կը կարծուի թէ հայ յեղափոխականները սպաննած ըլլան։

— Պոլսէն կը հեռագրեն «ըՍ. տանտարու» թերթին թէ Քրուպի ներկայացուցիչներէն մին այս օրեր թուրք մայրաքաղաքին մէջ կը գտնուի և կուզէ Բ. Դուռը համոզել որ անգլիական երկու միլիոն ոսկիով թնդանթները գրնեն։

— Բ. Դուռը շրջաբերտկանով գիմած է կրեակէն հովանաւորող պետութիւններուն որով վճարուած կը մերժէ իշխան Գէորգիին առաջարկները։

Շրջաբերականը կը յայտնէ թէ իշխան Գեորգիյ միայն իր անձնական շահերու ետեւէն ինկած է։

ՌՈՒՍԻԱ

Եւրոպական թերթերը կը հաւորդեն որ ներքին գործոց նախարար Միքսկիին սահմանադրութեան ծրագիրը մերժուած է Յարին կողմէն շնորհիւ Սինոքի բրօքերօր Պոպէտօնօսցէվի։

Պոպէտօնօսցէվ եղաւ ժամանակին Լօրիս Մեկիքովի ծրագրած սահմանադրութեան արգելք եղողը։

— Մշակի մէջ կը կարգանք որ Միքսկիյ շորս ամիսով արտասահման պիտի երթայ արձակուրդի։ Էնչպէս կերելի Միքսկիյ կը պատրաստուի հրաժարական տալ։

ՌՈՒՍ—ՃԱՐՏԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱՋՄ

Նոյեմբեր 4ի Լենտօն կը հեռագրեն որ Քօրթ Արթուրի հըրամանաւար Շթօսէլ, թէեւ վերաւորուած, յայտարարած է որ աւելի մահը կը գերադասէ, քան թէ անձնատուր ըլլայ։

— Ռուս ժէներալ Կրիմպերկ արգէն մեկնած է ծայրագոյն Արեւելք։

— Նոյեմբեր 5ին Բէօթէրի գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ շորս օրէ ի վեր պատերազմ չը կայ. ճարտանցիները կը կենդրոնանան Ռուսիոյ աջակողմեան բանակին ձախ թեւին դիմացը։ Ռուսները կամրացնեն իրենց դիրքերը։

— Ամիրալ Սկիրովով մեկնած է վլադիվոսթօք. կուրի թէ Բու-

րօբաթըին ալ մտադիր է մեկնիլ հոն, եթէ պատերազմական կացութիւնը թոյլագրէ։

— Նոյեմբեր 7ին Շանխայէն Ռէօթէրի գործակալութեան կը հեռագրեն որ ճարտանցիները կատարաբար յարձակեր են Բ. Արթուրի վրայ ամսոյս շորսին և յաջողեցին և կարեւոր գիրքեր գրաւել։

— Նոյեմբեր 5ին կը հեռագրեն որ ճարտանցիները կամաց կամաց կը մտախկնան Բօրթ-Արթուրի գլխաւոր ամբուլթեան, Ռուս փոքրաթիւ վաշտեր դուրս կելլան ամրոցէն և ձեռքերով ռուսներ կը նետեն ճարտանցիներուն վրայ։ Ռուսերը օրը 70 մարդ կը կորսնցնեն իսկ ճարտանցիները աւելի շատ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Տարին վերջանալու մօտ է և մեր բաժանորդներէն շատերը դեռ իրենց բաժնեգիրները չեն վճարած։

Կան և այնպիսիները որոնք երկու տարեկան պարտք ունին։ Ինչպէս կերելի այդ մարդիկը կը կարծեն թէ մենք թուրք տէմբը ձրի կառնենք, գրաշարները ու տպարաններն ալ ձրի կախատին և մենք հաց չենք ուտեր, այլ օգով կապրինք։

Քիչ մը ազնիւ ըլլալու են մեր չը վճարող բաժանորդները, մանաւանդ անոր համար որ մենք երբէք ատնեց բաժանորդներու պահանջին թերթ չենք զրկեր մարդու։ Պահանջող և իր պարտականութիւնը կատարելու տարրական զգացումէն զուրկ չը պիտի ըլլայ։

Խմբագրութիւն

ԱՄԻՐԻԿԱՆԵԱՆՑ ԴՊՐՈՑ

Ի Վառնա

Այս դպրոցը պիտի բացուի Յրանսերէն Հայրէն և Պուլկարիէն լիզուներու համար, Փափաքողք կրնան ուսանիլ նաեւ Գերմաներէն, Անգլիերէն, Ռուսերէն և զայնակ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՐՏԵՉԸ

Շնորհակալութեամբ ընդունեցինք Հայ Ուսանողական Միութեան հրատարակած Հայաստանի Բարեկէլը, շքեղ կազմով։ Քարտեզի գիւնէ մէկ ֆրանկ Ռուսաստանում կէս րուպլով։ Ամեն հայ պարտաւոր է ունենալ այս սիրուն և աժան ու բաւական խրանաճով պատրաստուած քարտեզը։

Հասցէ՝
Իւնիօն Տէ Էփիստան Արմէնիկ
Տ'Կօրօյ
Րիւ ռը լեֆօլ ռը Շիւի
ժընէվ

ОТГОВОРНИКЪ Мурадъ-Ераносянъ

Печатница „Взаимность“ Варна